Kohtulahendite kogumik

ÜLDKOHTU OTSUS (kuues koda)

28. jaanuar 2016*

Teenuste hanked — Hankemenetlus — Tegevuse tehniline abi võrgustiku loomiseks Euroopa innovatsioonipartnerluse „Põllumajanduse tootlikkus ja jätkusuutlikkus” elluviimiseks — Pakkuja pakkumuse tagasilükkamine — Lepingu sõlmimine teise pakkujaga — Põhjendamatult madala maksumusega pakkumus — Lepinguväline vastutus

Kohtuasjas T-570/13,

**Agriconsulting Europe SA**, asukoht Brüssel (Belgia), esindaja: advokaat R. Sciaudone,

hageja,

*versus*

**Euroopa Komisjon**, esindajad: L. Cappelletti ja L. Di Paolo,

kostja,

mille ese on nõue hüvitada kahju, mis on tekkinud väidetavalt seetõttu, et komisjon rikkus hankes „Võrgustiku loomine Euroopa innovatsioonipartnerluse (EIP) „Põllumajanduse tootlikkus ja jätkusuutlikkus” elluviimiseks” (AGRI-2012-PEI-01) õigusnorme,

ÜLDKOHUS (kuues koda),

koosseisus: president S. Frimodt Nielsen, kohtunikud F. Dehousse (ettekandja) ja A. M. Collins,

kohtusekretär: ametnik L. Grzegorczyk,

arvestades kirjalikus menetluses ja 7. juuli 2015. aasta kohtuistungil esitatut,

on teinud järgmise

**otsuse**

## Vaidluse taust

1 Euroopa Komisjon kuulutas Euroopa Liidu Teataja 7. augusti 2012. aasta lisas (ELT 2012/S 61-150-249926) avaldatud hanketeatega välja hanke viitega AGRI-2012-PEI-01, mille esemeks oli luua võrgustik Euroopa innovatsioonipartnerluse „Põllumajanduse tootlikkus ja jätkusuutlikkus” elluviimiseks (edaspidi „hange”).

* Kohtumenetluse keel: itaalia.

2 Hankedokumentide punkti 1 kohaselt oli eduka pakkuja ülesandeks luua partnerlusvõrgustik, mis koosneks innovatsiooni ja innovaatilise lähenemisega tegelejatest põllumajandussektoris – nagu põllumehed, teadlased, konsultandid, ettevõtjad, valitsusvälised organisatsioonid, tarbijad ja avaliku sektori asutused – ja oleks neile avatud, ning seda võrgustikku juhtida. Eduka pakkuja ülesanne oli luua võrgustiku mehhanism, mis koosneb ühelt poolt eduka pakkuja töötajatest, kelle viimane määrab hanketeates näidatud ülesannete täitjaks, ja teiselt poolt asukohast, kus need töötajad töötaksid ja oma teenuseid osutaksid (edaspidi „infopunkt"), ning tagada selle mehhanismi toimimine.

3 Eduka pakkuja ülesanded olid kindlaks määratud hankedokumentide punktis 2. Need olid jagatud üheksaks põhiülesandeks: 1) infopunkti tööle määratavate töötajate juhtimine, 2) partnerlusvõrgustiku pidamine, 3) otsesuhete loomine ja suhtlusvahendite väljatöötamine, 4) kõikehõlmava andmepanga ajakohastamine ja haldamine, 5) välisekspertide nimekirja pidamine, 6) koordineerimistegevus ja teabevahetus, 7) uuringute vajaduse väljaselgitamine võrgustiku liikmete hulgas, 8) aastatööplaani väljatöötamine ning 9) dokumentide ja teabe arhiveerimine, inventari haldamine ning dokumentide ja teabe salvestamine. Hankedokumentides oli märgitud minimaalne põhiülesannete täitmiseks vajalik töötajate arv, nähes ette, et ülesannete täitmiseks peab olema vähemalt kümme „täistööajaga" töötajat, kellest vähemalt kuus on alalised töötajad.

4 Lisaks nägid hankedokumendid ette 27 lisaülesannet – aastas vähemalt kolm ja maksimaalselt kümme –, mille täitmine pidi toimuma komisjoni nõudel, arvestusega, et esimesel aastal nõutakse vähemalt lisaülesannete nr 24, nr 26 ja nr 27 täitmist. Lisaülesanded olid järgmised: mõttekodade korraldamine, st ekspertgruppide, kes analüüsivad ja käsitlevad konkreetselt Euroopa innovatsioonikava puudutavaid küsimusi (lisaülesanded nr 1–6), muude töörühmade korraldamine (lisaülesanded nr 7–9), „kohapeal viibimise" päevade korraldamine (lisaülesanded nr 10–13), lisaseminaride korraldamine (lisaülesanded nr 14–17), töögruppide töö hindamine (lisaülesanded nr 18–20), konverentside korraldamine (lisaülesanne nr 21), mõttekodades, töörühmades ja seminaridel osalejate reiside ja majutuse korraldamine (lisaülesanne nr 22), ülesannete täitmine liikmesriikides (lisaülesanne nr 23), ekspertide nimekirja koostamine (lisaülesanne nr 24), infopunkti sulgemine (lisaülesanne nr 25), infopunkti loomine (lisaülesanne nr 26) ja kõigi andmepanga loomiseks sobivate projektide väljaselgitamine (lisaülesanne nr 27).

5 Hankedokumentides sätestatud nõuete kohaselt pidi edukas pakkuja ette nägema piisava arvu töötajaid ka selleks, et peamisi ülesandeid täitvad töötajad saaksid teha ka lisaülesannete nr 24 ja nr 27 raames kavandatud tegevusi, mis oli planeeritud realiseerida lepingu täitmise esimesel aastal.

6 Hankedokumentide punkti 6 kohaselt pidi leping sõlmitama kümneks kuuks ja seda pidi pikendatama kuni kaheteistkümne kuuni. See punkt nägi ette eeldatava maksumuse kuni 2 500 000 eurot aastas põhi- ja lisaülesannete täitmiseks, millest 1 400 000 eurot oli kavandatud põhiülesannetele ja 1 500 000 eurot lisaülesannetele.

7 Hankedokumentide punkti 7.5 kohaselt koosnes hankemenetlus kolmest etapist: 1) pakkumuste hindamine kõrvaldamiskriteeriumide alusel, millele järgnes pakkumuste hindamine kvalifitseerimiskriteeriumide alusel, 2) pakkumuste hindamine lepingu sõlmimise kriteeriumide alusel (kvalitatiivne hindamine ja hindade hindamine) ning 3) lepingu sõlmimine majanduslikult soodsaima maksumusega pakkumuse alusel. Komisjoni kohaldatavad kõrvaldamise, kvalifitseerumise ja lepingu sõlmimise kriteeriumid olid nimetatud hankedokumentide punktis 9.

8 Komisjon sai viis pakkumust, sealhulgas hageja pakkumuse. Kõik pakkujad läbisid hankemenetluse esimese etapi, mis seisnes pakkumuste hindamises kõrvaldamis- ja kvalifitseerimiskriteeriumide alusel ning jõudsid teise etappi, mis seisnes pakkumuste hindamises nelja järgmise lepingu sõlmimise kriteeriumi alusel:

— lepingu sõlmimise kriteerium nr 1: teadust ja praktikat ühendav lähenemine;

— lepingu sõlmimise kriteerium nr 2: põhi- ja lisaülesannete täitmist puudutav lähenemine

— lepingu sõlmimise kriteerium nr 3: praktiliste tegevuste korraldamine;

— lepingu sõlmimise kriteerium nr 4: ettepanekud seoses Brüsselisse (Belgia) loodava infopunktiga.

9 Menetluse teises etapis said hankedokumentides lepingu sõlmimise kriteeriumides nõutud minimaalse arvu punkte vaid kaks pakkujat, nimelt hageja ja Vlaamse Landmaatschappij (edaspidi „VLM”). Need kaks pakkujat jõudsid seega nende maksumuste hindamise etappi, mis hageja puhul oli 1 320 112,63 eurot ja VLM puhul 2 316 124,83 eurot.

10 Hindamiskomitee 20. novembri 2012. aasta nõupidamise protokollist selgub, et hageja asetati esimesele kohale ning kuna hindamiskomiteel oli kahtlusi tema pakkumuse põhjendamatult madala maksumuse suhtes, siis jõudis see komitee järeldusele, et hageja käest tuleb lisaülesannete hinna osas täiendavat teavet paluda.

11 Komisjon teatas 22. novembri 2012. aasta kirjas hagejale, et hindamiskomitee hinnangul olid lisaülesannete suhtes märgitud hinnad põhjendamatult madalad. Ta palus hagejalt üksikasjalikke selgitusi lisaülesannete nr 1–21 ja nr 25 osas pakutud hindade arvutamise kohta, märkides, et hageja pakkumus võidakse tagasi lükata, kui selgitused pole veenvad.

12 Hageja vastas komisjoni teabetaotlusele 29. novembri 2012. aasta kirjaga, esitades talle üldisi selgitusi ja lisaülesandeid puudutavate hindade osas tehtud pakkumistes arvesse võetud kulude loetelu.

13 Hageja pakkumuse hindamise viimasest protokollist, mis koostati 19. detsembril 2012, selgub, et hindamiskomitee uuris hageja selgitusi ja tõdes muu hulgas, et põhi- ja lisaülesannete täitjate osas oli kattuvusi, mis ei olnud kooskõlas hankedokumentide nõuetega. Seega muutis ta hageja pakkumusele antud punktisummat lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 osas, mis langetati 11,8 punktilt 7 punktile, samas kui minimaalne nõutav punktide arv oli 7,5 15-st. Hindamiskomitee jõudis oma hinnangus seega järelduse, et esiteks on kinnitust leidnud arvamus, et hageja pakkumus oli põhjendamatult madala maksumusega, ja teiseks, et hageja esitatud uute andmete põhjal ei saanud tema pakkumus lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 eest enam hankedokumentides nõutud minimaalset punktide arvu. Seetõttu tegi komitee ettepaneku sõlmida leping VLM-ga.

14 Komisjon teatas 25. märtsi 2013. aasta kirjas hagejale, et tema pakkumust ei valitud, kuna ta ei saavutanud lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 puhul nõutud minimaalset punktide arvu ning kuna leiti, et tema pakkumus on teatavate lisaülesannete täitmiseks pakutud hindade osas põhjendamatult madala maksumusega. Samal päeval otsustas komisjon sõlmida lepingu VLM-iga.

15 Hageja palus 26. märtsi 2013. aasta kirjas, et talle teatataks eduka pakkuja nimi ning eduka pakkumuse tunnused ja eelised. Komisjon edastas selle teabe 27. märtsi 2013. aasta kirjas.

16 Hageja küsis komisjonilt 29. märtsi 2013. aasta kirjas oma pakkumuse hindamise kohta täiendavat teavet. Komisjon vastas talle 10. aprilli 2013. aasta kirjas.

17 Hageja heitis 12. aprilli 2013. aasta kirjas hankijale ette, et viimane ei olnud esitanud esimese ja teise kriteeriumi hindamise kohta piisavalt teavet, et ta oli oma tehnilist hindamist muutnud pärast finantspakkumuse avamist, et ta oli projektijuhi ja tema abi seotust lisaülesannete täitmisel valesti hinnanud ning et tema järeldused seoses VLM-i pakkumusega olid valed.

18 Hageja palus komisjonile samal päeval saadetud kirjas – tuginedes Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2001. aasta määruse (EÜ) nr 1049/2001 üldsuse juurdepääsu kohta Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni dokumentidele (EÜT L 145, lk 43; ELT eriväljaanne 01/03, lk 331) artiklile 6 –, et komisjon võimaldaks tal tutvuda hindamiskomitee protokolliga ja eduka pakkuja pakkumusega.

19 29. aprillil 2013 saadetud esimeses kirjas teatas komisjon hagejale, et hindamiskomitee protokoll saadetakse talle viivitamatult. Samal päeval saadetud teises kirjas vastas komisjon hageja taotlusele, saates talle osalise ärakirja 20. novembri 2012. aasta hindamisprotokollist, tema pakkumuse 19. detsembril 2012 toimunud lõpliku hindamise protokollist ja 6. veebruaril 2013 toimunud üldise hindamise protokollist. Samas keeldus komisjon talle teatavaks tegemast eduka pakkuja pakkumust, viidates asjaomase ettevõtja ärisaladusele, tuginedes määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 2 esimesele taandele.

20 Hageja esitas 13. mai 2013. aastas e-kirjas, kooskõlas määruse nr 1049/2001 artikliga 7 kinnitava taotluse. Komisjon kinnitas 14. mail 2013 e-kirjaga selle kättesaamist, teatades, et vastab viieteistkümne tööpäeva jooksul.

21 Hageja vaidlustas komisjoni 29. aprilli 2013. aasta teises kirjas väljendatud seisukoha oma 13. mai 2013. aasta kirjas, leides, et komisjoni seisukoht pole piisav. Komisjon vastas 31. mai 2013. aasta kirjas – viidates ka oma 29. aprilli 2013. aasta kirjale –, et hageja valduses on hankemenetlust puudutav kogu dokumentatsioon, mis oli hankelepingu sõlmimise otsuse aluseks.

22 Seoses dokumentidega tutvumise taotluse kinnitusega märkis komisjon 4. juuni 2013. aasta kirjas hagejale, et vastamistähtaega oli pikendatud 26. juunini 2013. 26. juunil 2013 teatas komisjon hagejale, et tal ei ole võimalik ette nähtud tähtajal hageja kinnitavale dokumentidega tutvumise taotlusele vastata. Hageja palus 4. juuli 2013. aasta e-kirjaga oma kinnitavale dokumentidega tutvumise taotlusele vastust, millele komisjon vastas 9. juulil 2013, teatades ettevõtjale, et vastus saadetakse talle mõne päeva pärast. 17. juuli 2013. aasta kirjas vastas komisjon hageja kinnitavale dokumentidega tutvumise taotlusele, kinnitades oma varasemat otsust mitte edastada hindamisprotokollis sisalduvat teatavat informatsiooni ning mitte võimaldada tutvuda eduka pakkuja pakkumusega, tuginedes määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 1 punktile b ja artikli 4 lõike 2 esimesele taandele.

## Menetlus ja poolte nõuded

23 Hageja esitas hagiavalduse, mis saabus Üldkohtu kantseleisse 25. oktoobril 2013.

24 Üldkohtu presidendi 18. novembri 2013. aasta otsusega suunati käesolev kohtuasi kuuendale kojale ja 8. jaanuari 2015. aasta otsusega anti see üle uuele ettekandja-kohtunikule.

25 Ettekandja-kohtuniku ettekande alusel otsustas Üldkohus (kuues koda) avada suulise menetluse ja palus Üldkohtu 2. mai 1991. aasta kodukorra artikli 64 alusel võetud menetlust korraldavate meetmete raames hagejal esitada ühe dokumendi. Hageja täitis selle nõude ette nähtud tähtaja jooksul.

26 Poolte kohtukõned ja Üldkohtu küsimustele antud vastused kuulati ära 7. juuli 2015. aasta kohtuistungil.

27 Hageja palub Üldkohtul:

— anda korraldus, et talle tehtaks teatavaks eduka pakkuja pakkumus;

— mõista komisjonilt välja hüvitis kahju eest, mida hageja kandis seetõttu, et ta jäi kõnealusest hankelepingust ilma, kaotas võimaluse see hankeleping sõlmida ning kandis hankes osalemise kulud ja mittevaralise kahju; neid summasid tuleb suurendada, võttes arvesse raha väärtuse langust ja tasandusintressi;

— käsitada teatavaid lisasid konfidentsiaalsena;

— mõista kohtukulud välja komisjonilt.

28 Komisjon palub Üldkohtul:

— jätta kahjude jaotust puudutav nõue põhjendamatuse tõttu rahuldamata;

— jätta menetlust korraldavate meetmete võtmise taotlus rahuldamata;

— mõista kohtukulud välja hagejalt.

## Õiguslik käsitlus

*Kahju hüvitamise nõue*

29 Hageja väidab, et hankemenetluses on toime pandud mitu õigusnormi rikkumist, mistõttu lükati tema pakkumus tagasi, ning palub, et komisjonilt mõistaks ELTL artiklite 268 ja 340 alusel välja hüvitise kahju eest, mida ta kandis seetõttu, et ta jäi kõnealusest hankelepingust ilma, kaotas võimaluse see hankeleping sõlmida ning kandis hankes osalemise kulud ja mittevaralise kahju.

30 Täpsemalt viitab hageja kaheksale rikkumisele, mis on tema hinnangul piisavalt selged, ja väidab, et tema pakkumus lükati tagasi õigusvastaselt. Ta väidab esiteks, et pakkumust hinnati valesti ja seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 1 rikuti võrdse kohtlemise põhimõtet, teiseks, et lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 2 kohaldati tema pakkumuse suhtes valesti ning tema pakkumust hinnati valesti, kolmandaks, et seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3 rikuti hankemenetluse norme, neljandaks, et seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3 rikuti proportsionaalsuse põhimõtet, viiendaks, et on rikutud menetlusetappide eraldatuse põhimõtet, kuuendaks, et seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3 hinnati pakkumust valesti, seitsmendaks, et põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse mõistet tõlgendati ja kohaldati vääralt ning kaheksandaks, et põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse mõiste kohaldamisel rikuti võrdse kohtlemise põhimõtet.

31 Tuleb meenutada, et ELTL artikli 340 teise lõigu kohaselt heastab liit lepinguvälise vastutuse korral kõik oma institutsioonide või oma teenistujate poolt ülesannete täitmisel tekitatud kahjud vastavalt liikmesriikide õiguste ühistele üldpõhimõtetele.

32 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on liidu organite õigusvastase tegevuse puhul liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise eelduseks eespool nimetatud sätte tähenduses see, et samal ajal on täidetud kolm tingimust: institutsioonile etteheidetava tegevuse õigusvastasus, kahju tekkimine ning põhjuslik seos selle tegevuse ja viidatud kahju vahel (kohtuotsused 29.9.1982, Oleifici Mediterranei *vs.* EMÜ, 26/81, EKL, EU:C:1982:318, punkt 16; 9.9.2008, FIAMM jt *vs.* nõukogu ja komisjon, C-120/06 P ja C-121/06 P, EKL, EU:C:2008:476, punktid 106 ja 164–166; 9.9.2010, Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, T-300/07, EKL, EU:T:2010:372, punkt 137, ja 16.10.2014, Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, T-297/12, EU:T:2014:888, punkt 28). Tegevuse õigusvastasust puudutava tingimuse puhul nõuab kohtupraktika, et oleks tõendatud isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumine. Rikkumise kvalifitseerimisel piisavalt selgeks rikkumiseks on otsustav kriteerium see, kas liidu institutsioon või organ eiras oma kaalutlusõiguse piire ilmselgelt ja jämedalt (vt selle kohta kohtuotsused 4.4.2000, Bergaderm ja Goupil *vs.* komisjon, C-352/98 P, EKL, EU:C:2000:361, punktid 42–44; 10.12.2002, komisjon *vs.* Camar ja Tico, C-312/00 P, EKL, EU:C:2002:736, punkt 54; 17.3.2005, AFCon Management Consultants jt *vs.* komisjon, T-160/03, EKL, EU:T:2005:107, punkt 93, ja Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, eespool viidatud, EU:T:2014:888, punkt 29).

33 Kui üks kolmest liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimusest ei ole täidetud, tuleb kahju hüvitamise nõuded jätta rahuldamata, ilma et oleks vaja uurida, kas ülejäänud kaks tingimust on täidetud (vt selle kohta kohtuotsused 15.9.1994, KYDEP *vs.* nõukogu ja komisjon, C-146/91, EKL, EU:C:1994:329, punkt 81, ja Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, punkt 32 eespool, EU:T:2014:888, punkt 33).

34 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on komisjonil ulatuslik kaalutlusõigus asjaolude osas, mida tuleb hankemenetluses edukaks pakkujaks tunnistamise otsuse tegemisel arvesse võtta (kohtuotsused 17.12.1998, Embassy Limousines & Services *vs.* parlament, T-203/96, EKL, EU:T:1998:302, punkt 56, ja 20.9.2011, Evropaïki Dynamiki *vs.* BEI, T-461/08, EKL, EU:T:2011:494, punkt 137). Samuti on komisjonil ulatuslik kaalutlusõigus määrata kindlaks nii nende reeglite sisu ja rakendamine, mida kohaldatakse edukaks pakkujaks tunnistamise otsuse tegemisel hankemenetluses, mille ta viib läbi oma huvides (vt selle kohta kohtuotsused 14.2.2006, TEA-CEGOS jt *vs.* komisjon, T-376/05 ja T-383/05, EKL, EU:T:2006:47, punktid 50 ja 51; Evropaïki Dynamiki *vs.* BEI, eespool viidatud, EU:T:2011:494, punkt 137, ja 25.10.2012, Astrim ja Elyo Italia *vs.* komisjon, T-216/09, EU:T:2012:574, punkt 17).

35 Neid kaalutlusi arvesse võttes tulebki analüüsida hageja nõuet hüvitada kahju, mida ta väidetavalt kandis selle tõttu, et tema pakkumus õigusvastaselt tagasi lükati. Seda nõuet on põhjendatud esiteks sellega, et seoses lepingu sõlmimise kriteeriumitega nr 1 ja nr 2 rikuti õigusnormi, teiseks sellega, et mõiste „põhjendamatult madala maksumusega pakkumus" kohaldamisel rikuti õigusnormi, ja kolmandaks, et seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3 rikuti õigusnormi.

Kahju hüvitamise nõue, mis seondub lepingu sõlmimise kriteeriumide nr 1 ja nr 2 puhul toime pandud õigusnormi rikkumistega

36 Seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 1 väidab hageja, et hindamiskomisjon ei analüüsinud tema pakkumust tähelepanelikult ja selle tagasilükkamise põhjused on ekslikud, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise põhimõtet, ning lisab oma repliigis, et kommunikatsioonistrateegiat puudutavas aspektis tema pakkumuse tagasilükkamise põhjendus puudub või on ebapiisav. Seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 2, mis puudutab põhi- ja lisaülesannete täitmist, väidab hageja sisuliselt, et hindamiskomisjoni hinnang on väär, ja lisab repliigis, et tema õigusi on rikutud ja lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 2 puhul põhjendus puudub või on ebapiisav.

37 Komisjon vaidleb sellele argumentatsioonile vastu, kuid ei esita vastuvõetamatuse vastuväidet, nagu ta kohtuistungil ka möönis.

38 Mis puutub pakkumustega hindamise kriteeriumidega nr 1 ja nr 2 seonduvaid väiteid, siis antud juhul tuleb uurida, kas väidetavat kahju puudutavad tingimused on täidetud ja kas nimetatud kahju ja väidetavate rikkumiste vahel esineb põhjuslik seos.

39 Mis puutub kahju tekkimise tingimusse, siis on liit vastutav ainult juhul, kui hagejal on tõepoolest tekkinud „tegelik ja kindel" kahju, mille ta peab tõendama (vt kohtuotsused 14.10.2014, Giordano *vs.* komisjon, C-611/12 P, EKL, EU:C:2014:2282, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika, ning Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, punkt 32 eespool, EU:T:2014:888, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika).

40 Mis puutub põhjusliku seose olemasollu väidetava õigusvastase tegevuse ja viidatud kahju vahel, siis väljakujunenud kohtupraktikast nähtub, et väidetav kahju peab piisavalt otseselt tulenema etteheidetavast tegevusest, st see peab olema kahju tekkimise määrav põhjus ning selle peab tõendama hageja (vt kohtuotsused 30.1.1992, Finsider jt *vs.* komisjon, C-363/88 ja C-364/88, EKL, EU:C:1992:44, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika, ning Evropaïki Dynamiki *vs.* BEI, punkt 34 eespool, EU:T:2011:494, punkt 209 ja seal viidatud kohtupraktika).

41 Käesolevas asjas täpsustab hageja seoses väidetavate rikkumistega lepingu sõlmimise kriteeriumide nr 1 ja nr 2 puhul, et ta viitas kahjule, mis tuleneb võimaluse kaotusest kõnealune hankeleping sõlmida, ning kahjule, mis tuleneb hankemenetluses osalemisega kantud kuludest.

42 Hageja väidab, et põhjusliku seose tingimus on täidetud, kuna tema pakkumus asetati esimesele kohale ning hankeleping oleks sõlmitud temaga, kui viidatud rikkumisi ei oleks toimunud.

43 Samas tuleb tõdeda, et hageja pakkumuse tagasilükkamist põhjendati vaid lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 ja tema pakkumuse põhjendamatult madala maksumuse osas. Hageja pakkumus oli asetatud esimesele kohale pärast majandusliku aspekti analüüsi. Seda esimest kohta muudeti aga kahel põhjusel: pakkumuse antud hinnangu muutmine, lähtudes kriteeriumist nr 3, mida peeti ebapiisavaks, ja pakkumuse tunnistamine põhjendamatult madala maksumusega pakkumuseks. Hageja mainib hagiavalduses ka kahju, mis tekkis otseselt hindamiskomitee selle otsuse tagajärjel, millega langetati punktide arvu seoses kriteeriumiga nr 3 ja tunnistati pakkumus põhjendamatult madala maksumusega pakkumuseks.

44 Lisaks – nagu rõhutab komisjon – ei ole hageja kunagi täpsustanud, kuidas oleks suurema punktide arvu andmine lepingu sõlmimise kriteeriumide nr 1 ja nr 2 osas võinud mõjutada soodsalt tema võimalust leping sõlmida.

45 Seega eksis hageja kinnitades, et rikkumiste ja eksimuste puudumisel seoses lepingu sõlmimise kriteeriumidega nr 1 ja nr 2 oleks leping sõlmitud temaga. Isegi juhul, kui talle oleks nende lepingu sõlmimise kriteeriumide puhul antud suurem punktide arv, ei oleks see asjaolu saanud mõjutada tema pakkumusele seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3 antud punktide arvu ja seda, et see oli põhjendamatult madala maksumusega.

46 Sellest tuleneb, et isegi kui oletada, et lepingu sõlmimise kriteeriume nr 1 ja nr 2 puudutavad rikkumised on tõendatud, ei ole nende rikkumiste ja väidetava kahju vahel – mis seondub võimaluse kaotusega sõlmida hankeleping ja hankemenetluses osalemises kantud kuludega – põhjuslikku seost.

47 Sellest järeldub, et kahju hüvitamise nõue tuleb jätta rahuldamata, kuna see ei ole lepingu sõlmimise kriteeriumide nr 1 ja nr 2 osas põhjendatud.

Nõue hüvitada kahju, mis seondub väidetavate õigusnormi rikkumistega mõiste „põhjendamatult madala maksumusega pakkumus” osas

48 Ühelt poolt kinnitab hageja, et mõistet „põhjendamatult madala maksumusega pakkumus” on käesolevas asjas kohaldatud valesti. Teiselt poolt väidab ta, et mõiste „põhjendamatult madala maksumusega pakkumus” kohaldamisel kasutatud parameetrid on meelevaldsed ja ebamõistlikud ning selle mõiste kohaldamisel on rikutud võitlevuse põhimõtet ja võrdse kohtlemise põhimõtet.

49 Komisjon ei nõustu selle argumentatsiooniga.

– Mõiste „põhjendamatult madala maksumusega pakkumus” väidetavalt väär tõlgendamine

50 Hageja vaidlustab hindamiskomitee lähenemise, mille kohaselt on tema pakkumus põhjendamatult madala maksumusega. Tema arvates põhineb see analüüs vaid lisaülesannete maksumuse hindamisel ega võta arvesse pakkumust tervikuna. Nii väidab ta, et hindamiskomitee ei analüüsinud eraldiseisva, lisaülesandeid puudutava aspekti mõju pakkumusele tervikuna, mis on vastuolus selles valdkonnas kohaldatavate põhimõtetega.

51 Tuleb meenutada, et nõukogu 25. juuni 2002. aasta määruse (EÜ, Euratom) nr 1605/2002, mis käsitleb Euroopa ühenduste üldeelarve suhtes kohaldatavat finantsmäärust (EÜT L 248, lk 1; ELT eriväljaanne 01/04, lk 74), muudetud redaktsioonis (edaspidi „finantsmäärus"), mis oli põhikohtuasjas toimunud hankemenetluse suhtes kohaldatav, artikli 97 lõike 2 kohaselt võib lepinguid sõlmida enampakkumise või majanduslikult soodsaima pakkumuse valimise abil. Käesoleval juhul nägid hankedokumendid ette, et leping sõlmitakse majanduslikult soodsaima pakkumuse kriteeriumi alusel.

52 Komisjoni 23. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ, Euratom) nr 2342/2002, millega kehtestatakse finantsmääruse üksikasjalikud rakenduseeskirjad (EÜT L 357, lk 1; ELT eriväljaanne 01/04, lk 145), muudetud reaktsioonis (edaspidi „rakendusmäärus"), artikkel 139 näeb ette:

„1. Kui teatava lepingu puhul tunduvad pakkumishinnad ebaharilikult madalad, nõuab tellija enne selliste pakkumiste tagasilükkamist ainult sel põhjusel kirjalikke täpsustusi pakkumise koostisosade kohta, mida ta asjakohaseks peab, ning kontrollib neid pärast osapoolte nõuetekohast ärakuulamist, võttes arvesse esitatud selgitusi. […]

Tellija võib eelkõige arvesse võtta selgitusi, mis on seotud:

a) tootmisprotsessi, teenuste osutamise või ehitusmeetodi majandusega;

b) valitud tehniliste lahendustega või pakkujale erandlikult soodsate tingimustega;

c) pakkumise originaalsusega.

[…]" [Mõiste „ebaharilikult madal" asemel on edaspidi kasutatud vastet „põhjendamatult madal"]

53 Rakendusmääruse artikli 146 lõige 4 näeb samuti ette, et põhjendamatult madalate hindadega pakkumuste puhul nõuab hindamiskomisjon vajalikke täpsustusi pakkumuse koostise kohta.

54 Nendest sätetest tuleneb, et mõiste „põhjendamatult madal" ei sisalda määratlust ei finantsmääruse ega ka rakendusmääruse sätetes.

55 Samas tuleneb kohtupraktikast, et pakkumuse põhjendamatult madalat maksumust tuleb hinnata võrreldes teostatavate töödega. Nii on Euroopa Kohus täpsustanud, et hankija võib selle hindamisel, kas pakkumuse maksumus on põhjendamatult madal, võtta ausa konkurentsi tagamiseks arvesse mitte üksnes rakendusmääruse artikli 139 lõikes 2 loetletud asjaolusid, vaid kõiki osutatavate teenuste puhul olulisi asjaolusid (vt analoogia alusel kohtuotsus 18.12.2014, Data Medical Service, C-568/13, EKL, EU:C:2014:2466, punkt 50).

56 Käesolevas asjas selgub komisjoni 25. märtsi 2013. aasta kirjast ja lõpliku hindamise aruandest, et hindamiskomitee leidis, et hageja selgitusi arvestades ei katnud pakutud hinnad mõnede lisaülesannete puhul (eelkõige nr-d 1–6 ja nr-d 18–20) kulusid. Hindamiskomitee avastas ka lisaülesannete nr 14 ja nr 15 kulude puhul vastuolusid. Lõpuks leidis ta, et peamiste lisaülesannete puhul (nr-d 6–17, nr 21 ja nr 25) kasutati samu töötajaid. Ta jõudis järeldusele, et lisaülesannete nr-d 1–16 ja nr-d 18–20 osas oli pakkumus põhjendamatult madala maksumusega. Ta täpsustas, et lisaülesanded nr-d 1–16 ja nr-d 18–20 olid pakutud kahjumiga, põhinedes vaid tööjõumaksumusel, ning lisaülesanded nr-d 1–16 ja nr-d 18–20 olid pakutud kahjumiga, kui võtta arvesse ka lisakulud. Ta lisas, et samade töötajate kattuvalt kasutamise tõttu oli pakkumus vastuolus hankedokumentide nõuetega, mis puudutasid vähemalt kümne „täistööajaga" töötaja tingimust.

57 Seega on tõsi, et avastatud vastuolud viisid hindamiskomitee järelduseni, et hageja pakkumus oli eriti teatavate lisaülesannete osas põhjendamatult madala pakkumusega.

58 Samas selgub lisaülesannete majanduslik ja finantsiline olulisus põhiülesannetega võrreldes selgelt toimiku asjaoludest. Konkreetsemalt nägid hankedokumendid ette kokku 36 ülesannet, millest 27 olid lisaülesanded. Lisaks nägid hankedokumendid lisaülesannete puhul ette eeldatava maksimaalse maksumuse (1 500 000 eurot), mis oli veidi suurem, kui oli ette nähtud põhiülesannete puhul (1 400 000 eurot). Seega ei ole lisaülesannete olulisuses kogu hanke osakaalus vähimatki kahtlust.

59 27-st kavandatud lisaülesandest leidis hindamiskomitee vastuolusid aga 19-ne puhul.

60 Seega ei puudutanud tuvastatud vastuolud – vaatamata sellele, et need puudutasid lisaülesandeid – pakkumuse eraldiseisvat teisejärgulist aspekti ning võisid niisiis mõjutada pakutud koguhinna seostatust ja sellest tulenevalt ka pakkumust tervikuna.

61 Asjaolu, et viidatud vastuolud puudutasid vaid lisaülesandeid, ei tähenda, et pakkumust ei hinnatud tervikuna. Selles osas oli just hageja pakkumuse kogumaksumus see, mida käsitati põhjendamatult madalana, sealhulgas selle eelarve suhtes, mille komisjon oli kogu hankelepingu jaoks kavandanud, ja pakkuja pakutud kogumaksumuse suhtes.

62 Sellest järeldub, et hindamiskomitee andis oma hinnangu pakkumuse koostisosade ja kõnealuse teenuse kohta nimetatud teenuse olulisi asjaolusid arvestades. Seega tuleb tagasi lükata hageja väide, mille kohaselt leidis hindamiskomitee vastuolus selles valdkonnas kehtivate põhimõtetega, et pakkumus oli põhjendamatult madala maksumusega.

– Mõiste „põhjendamatult madala maksumusega pakkumus” kohaldamisel kasutatud parameetrite meelevaldsus ja ebamõistlikkus ning võitlevuse põhimõtte ja võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine

63 Esiteks väidab hageja, et parameetrid, mida kasutati hindamaks, kas tema pakkumus on põhjendamatult madala maksumusega, olid ebasobivad, meelevaldsed ja põhjendamatud. Konkreetsemalt on ekspertidele kavandatud kulu arvutamiseks kasutatud kuluühik subjektiivne ega võta arvesse seda, et hageja võis ekspertidega kokku leppida madalad hinnad, ega tema organisatsioonilist ja ärilist suutlikkust.

64 Tuleb märkida, et nagu selgub 20. novembri 2012. aasta hindamisaruande lisas toodud selgitustest, oli hageja pakkumuse kogumaksumus 850 000 euro võrra madalam maksumusest, mida hindamiskomitee pidas minimaalseks maksumuseks lisaülesannete täitmiseks, kuigi põhiülesannetele pakutud maksumus lähenes hanketeates ette nähtud maksimaalsele maksumusele. Komisjon palus 22. novembri 2012. aasta kirjas hagejalt üksikasjalikke selgitusi teatavate lisaülesannete osas pakutud hindade arvutamise kohta, täpsustades, et hageja pakkumus võidakse tagasi lükata, kui selgitused pole veenvad.

65 Oma 29. novembri 2012. aasta vastuses esitas hageja kõnealuste lisaülesannete kohta üldisi kaalutlusi ja konkreetseid selgitusi. Üldistes kaalutlustes nimetas ta muu hulgas asjaolu, et ta osutas samasuguseid teenuseid, mida puudutavad lisaülesanded, mitme projekti raames ning ta on soodsamal positsioonil teenuseosutajatega konkurentsivõimeliste hindade läbirääkimisel.

66 Samas tuleb märkida, et hageja neid väiteid ei ole põhjendatud ning ta ei ole esitanud mingisugust täpset teavet muu hulgas hinnaalanduste kohta, mis talle on kõnealuste ülesannetega seoses tehtud. Kuigi tema organisatsiooniline ja äriline suutlikkus olid olulised asjaolud tõendamaks tema teenuste kulusid, oleks need asjaolud tulnud täpselt ja põhjendatult teatavaks teha tema esialgses pakkumuses või vähemalt tema 29. novembri 2012. aasta vastuses. Tuleb tõdeda, et nii see ei olnud.

67 Lisaks vaidlustas hageja oma 12. aprilli 2013. aasta kirjas ekspertide honorariide arvutamiseks kasutatud kuluühiku põhjusel, et ta oleks läbirääkimistes saavutanud madalamad honorarid. Ta lisas, et võib esitada ekspertidega sõlmitud lepingud. Tuleb tõdeda, et ta ei ole neid esitanud ega oma kinnitusi muul moel põhjendanud. Veel viitab hageja organisatsioonilisele ja ärilisele suutlikkusele, kuid ei esita sellega seoses konkreetseid tõendeid.

68 Lõpuks tuleb hageja argument, mille kohaselt on ekspertidele kavandatud kulu arvutamiseks kasutatud kuluühik subjektiivne, tagasi lükata. Nimelt ei esita ta selle kohta mingisuguseid arvulisi andmeid. See, et ta viitab teatavatele asjaoludele, ning eelkõige hinnaläbirääkimistele sama kategooria ekspertidega, kui põhiülesannete eksperdid, on komisjoni sõnul vastuolus sellega, et need kulud olid tavalisest madalamad, kuid täpseid põhjendusi ei ole ta esitanud.

69 Sellest tuleneb, et argumentatsioon, millega hageja vaidlustab parameetrid, mida kasutati hindamaks, kas tema pakkumus on põhjendamatult madala maksumusega, tuleb tagasi lükata.

70 Teiseks väidab hageja, et komisjon oleks pidanud andma talle võimaluse põhjendamatult madalaks peetud kulusid ja hindu vastavalt võistlevuse põhimõttele hiljem põhjendada. Ta täpsustab, et 22. novembri 2012. aasta kiri piirdus sellega, et talt paluti tema pakkumuses toodud hindade arvutusmeetodit, mitte aga hinnatavate asjaolude väärtust.

71 Rakendusmääruse artikli 139 lõikest 1 ja artikli 146 lõikest 4 tuleneb, et hankijal on põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse hindamisel kohustus nõuda pakkujalt, et ta esitaks vajalikud tõendid oma pakkumuse tõsiseltvõetavuse kohta (vt selle kohta analoogia alusel kohtuotsused 27.11.2001, Lombardini ja Mantovani, C-285/99 ja C-286/99, EKL, EU:C:2001:640, punktid 46 ja 51; 29.03.2012, SAG ELV Slovensko jt, C-599/10, EKL, EU:C:2012:191, punkt 28, ja Data Medical Service, punkt 55 eespool, EU:C:2014:2466, punkt 47). Seega on üks hankemenetluse põhinõuetest – vältimaks hankija meelevaldsust ja tagamaks ausat konkurentsi ettevõtjate vahel – see, et pakkumuste hindamisel toimuks hankija ja pakkuja vahel õigel ajal tegelik seisukohtade vahetus, et pakkuja saaks tõendada, et tema pakkumus on tõsiseltvõetav (vt selle kohta analoogia alusel kohtuotsused Lombardini ja Mantovani, eespool viidatud, EU:C:2001:640, punkt 57; Data Medical Service, punkt 55 eespool, EU:C:2014:2466, punkt 48, ja 21.5.2008, Belfass *vs.* nõukogu, T-495/04, EKL, EU:T:2008:160, punktid 97 ja 98).

72 Käesolevas asjas teatas komisjon 22. novembri 2012. aasta kirjas hagejale, et hindamiskomitee hinnangul olid hageja pakkumuses teatavate lisaülesannete suhtes märgitud hinnad põhjendamatult madalad. Komisjon palus hagejalt üksikasjalikke selgitusi lisaülesannete nr 1–21 ja nr 25 osas pakutud hindade arvutamise kohta ja märkis, et hageja pakkumus võidakse tagasi lükata, kui selgitused pole veenvad.

73 Hageja vastas komisjoni kirjale 29. novembri 2012. aasta kirjas, esitades talle üldisi selgitusi ja lisaülesandeid puudutavate hindade osas tehtud pakkumistes arvesse võetud kulude loetelu.

74 19. detsembril 2012 jõudis hindamiskomitee hageja esitatud uut teavet arvesse võttes järeldusele, et hageja pakkumus on põhjendamatult madala maksumusega ja tegi ettepaneku sõlmida leping VLM-ga.

75 Komisjon teatas 25. märtsi 2013. aasta kirjas hagejale, et tema pakkumust ei valitud, kuna ta ei saavutanud lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 puhul nõutud minimaalset punktide arvu ning kuna leiti, et tema pakkumus on teatavate lisaülesannete täitmiseks pakutud hindade osas põhjendamatult madala maksumusega.

76 Eeltoodust tuleneb, et võistlevat menetlust on käesolevas asjas järgitud ja hagejal on olnud võimalus oma kulusid ja hindu, mida peeti liiga madalaks, põhjendada.

77 Hageja argument, mille kohaselt piirduti 22. novembri 2012. aasta kirjas sellega, et temalt paluti oma pakkumuses toodud hindade arvutusmeetodit, mitte aga hinnatavate asjaolude väärtust, tuleb tagasi lükata. Komisjon palus hagejalt nimelt üksikasjalikke selgitusi lisaülesannete nr 1–21 ja nr 25 puhul pakutud hindade arvutamise kohta ning andis teada, et hageja pakkumus võidakse tagasi lükata, kui selgitused pole veenvad. Niisiis hõlmasid arvutamisel arvestatud tegurid tingimata kõiki asjaolusid, mida pakkumuse hinna kujundamisel arvestati, sealhulgas mitte ainult arvutusmeetodit, vaid ka arvessevõetud asjaolude väärtust. Vastupidi hageja kinnitusele ei küsitlenud komisjon hagejat niisiis mitte pelgalt pakkumuses sisalduva hinna arvutamise kohta.

78 Eeltoodust lähtudes tuleb hageja argumentatsioon, mis puudutab võistlevuse põhimõtte rikkumist, tagasi lükata.

79 Kolmandaks väidab hageja, et komisjon oleks pidanud samade parameetrite alusel kontrollima, kas VLM-i pakkumus pole põhjendamatult madala maksumusega, mis oleks ta viinud põhiülesannete osas sarnase järelduseni. Seega viitab hageja võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisele. Ta esitab ühe arvutusnäite, millest tuleneb tema sõnul, et need väärtused, mida hindamiskomitee tema pakkumuse hindamisel kasutas, olid liiga kõrged ja tema järeldused olid seega väärad, mis kinnitab väidetavat ebavõrdset kohtlemist.

80 Tuleb meenutada, et pakkujate võrdse kohtlemise põhimõte, mille eesmärk on soodustada hankemenetluses osalevate ettevõtjate vahelise ausa ja tegeliku konkurentsi arengut, nõuab kõigile pakkujatele pakkumuse koostamisel võrdsete võimaluste tagamist, ning tähendab seega, et kõigi pakkujate esitatud pakkumustele peavad kehtima samad tingimused (kohtuotsus 29.4.2004, komisjon *vs.* CAS Succhi di Frutta, C-496/99 P, EKL, EU:C:2004:236, punkt 110). Nii tuleb pakkujaid käsitada samaväärsetena nii pakkumuste ettevalmistamise ajal kui ka siis, kui hankija neid pakkumusi hindab (vt selle kohta kohtuotsused 17.2.2011, komisjon *vs.* Chypre, C-251/09, EU:C:2011:84, punkt 39, ja 16.9.2013, Hispaania *vs.* komisjon, T-402/06, EKL, EU:T:2013:445, punkt 66).

81 Käesolevas asjas tuleb meenutada, et kõnealuse hankelepingu eeldatav maksimaalne maksumus oli 2 500 000 eurot. Hageja esitas pakkumuse kogumaksumusega 1 320 112,63 eurot, VLM eduka pakkujana aga pakkus kogumaksumuseks 2 316 124,83 eurot.

82 Seega, nagu komisjon rõhutab, jäi VLM-i hinnapakkumus – mis oli arvutatud hankedokumentides hinnakriteeriumi puudutavas punktis 9.3.2 toodud valemi järgi – veidi alla eelarve piirmäärast, mis oli hankedokumentides hankelepingu täitmiseks ette nähtud, ning oli peaaegu ühe miljoni euro võrra kõrgem, kui hageja pakkumus. Sellest tuleneb, et vastupidi hagejale ei olnud VLM olukorras, kus tema pakkumus oleks kõnealuse hankelepingu jaoks ette nähtud üldeelarvet arvestades olnud põhjendamatult madala maksumusega.

83 Seega, kuna nad ei olnud samas olukorras, ei saanud komisjon – ilma et ta poleks rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet – otsustada kontrollida, kas hageja pakkumus oli põhjendamatult madala maksumusega, kohaldamata sama kohtlemist VLM-ile.

84 Neil asjaoludel ei oma hageja esitatud arvutusnäide tähtsust.

85 Sellest tuleneb, et võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist käsitlev väide tuleb tagasi lükata.

86 Kõigest eeltoodust tuleneb, et kõik need hageja väited, millega ta püüab tõendada, et selle hindamisel, kas tema pakkumus oli põhjendamatult madala maksumusega, rikuti õigusnormi, tuleb tagasi lükata. Seega tuleb tema kahju hüvitamise nõue jätta rahuldamata, ilma et oleks vaja uurida kahju ja põhjusliku seose olemasolu puudutavaid tingimusi.

Nõue hüvitada kahju, mis seondub väidetavate õigusnormi rikkumistega seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3

87 Mis puutub komisjoni hinnangusse seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3, siis hageja väidab sisuliselt, et käesoleval juhul on valikukriteeriumid ja lepingu sõlmimise kriteeriumid segamini aetud ja väidab selle kohta esiteks, et on rikutud hankemenetluse norme, teiseks, et on rikutud proportsionaalsuse põhimõtet ja kolmandaks, et on rikutud menetlusetappide eraldatuse põhimõtet. Lõpuks lisa ta, et tema pakkumust on valesti hinnatud.

88 Hageja viitab nelja liiki kahjule: kahju, mis seondub kõnealuse hankelepingu kaotamisega ja teise võimalusena kahju, mis seondub võimaluse kaotusega see leping sõlmida. Ta viitab ka kahjule, mis seondub kuludega, mida ta hankemenetluses osaledes kandis ja mittevaralisele kahjule.

89 Käesolevas asjas tuleb kõigepealt uurida, kas on täidetud tingimused väidetava kahju tekkimise kohta ning põhjusliku seose olemasolu kohta väidetava õigusnormi rikkumise ja viidatud kahju vahel.

90 Mis esiteks puutub kõnealuse lepingu kaotamisse puutuvasse kahjusse, millele hageja viitab esimese võimalusena, siis väidab ta, et see vastab brutokasumile, millest ta on põhjendamatult ilma jäänud. Seega vastab see kahju sisuliselt tema saamata jäänud tulule.

91 Tuleb meenutada, et kohtupraktika kohaselt tuleb hagi, mille põhjenduseks on esitanud nõue, mis tuleneb saamata jäänud tulust, jätta rahuldamata, kuna tegemist ei ole tekkinud ja tegeliku vaid tulevase ja hüpoteetilise kahjuga (vt selle kohta kohtuotsused 29.10.1998, TEAM *vs.* komisjon, T-13/96, EKL, EU:T:1998:254, punkt 76; AFCon Management Consultants jt *vs.* komisjon, punkt 32 eespool, EU:T:2005:107, punktid 113 ja 114, ja 8.12.2011, Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, T-39/08, EU:T:2011:721, punkt 47).

92 Kahjuga seotud tingimus eeldab seda, et kahju, mille hüvitamist taotletakse, oleks tegelik ja kindel, mida peab tõendama hageja (vt kohtuotsus Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, punkt 91 eespool, EU:T:2011:721, punkt 46 ja seal viidatud kohtupraktika).

93 Finantsmääruse artikli 101 kohaselt võib aga hankija enne lepingu allkirjastamist kas hankest loobuda või hankemenetluse tühistada, kusjuures taotlejatel ega pakkujatel ei ole õigust nõuda mingisugust hüvitist.

94 Niisiis, isegi kui oletada, et hindamiskomitee oli teinud ettepaneku sõlmida hankeleping hagejaga, ei ole hankija seotud hindamiskomisjoni ettepanekuga, vaid tal on hankelepingu sõlmimise üle otsustamisel kaalutavate asjaolude osas oluline kaalutlusõigus (vt selle kohta kohtuotsused TEAM *vs.* komisjon, punkt 91 eespool, EU:T:1998:254, punkt 76; AFCon Management Consultants jt *vs.* komisjon, punkt 32 eespool, EU:T:2005:107, punktid 113 ja 114, ja Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, punkt 91 eespool, EU:T:2011:721, punkt 47).

95 Isegi kui möönda, et hageja pakkumus oleks pidanud tulema esimeseks ja seega oleks tulnud sõlmida hankeleping hagejaga, ei pane see mingil juhul komisjonile kohustust allkirjastada leping temaga. Tegelikult ei tulene ühestki hankemenetlustes kohaldatavast põhimõttest ega õigusnormist, et komisjon on kohustatud allkirjastama lepingu isikuga, kes on hankemenetluse lõpus edukaks tunnistatud (vt selle kohta kohtuotsus Evropaïki Dynamiki *vs.* BEI, punkt 34 eespool, EU:T:2011:494, punkt 211).

96 Seega ei ole hageja kahju, mis vastab saamata jäänud tulule ja seondub kõnealuse hankelepingu kaotamisega, tegelik ja kindel, vaid hüpoteetiline. Seega ei saa seda hüvitada.

97 Seda järeldust ei lükka ümber ka hageja argumendid, mis soovitavad loobuda väljakujunenud kohtupraktikast, mille kohaselt ei ole hankija kohustatud hankemenetluse lõpus sõlmima lepingut esimeseks valitud pakkujaga.

98 Hageja rõhutab nimelt, et kui hankija otsustab lepingu sõlmida, siis ei ole tal õigust sõlmida seda teiste pakkujatega, kes ei ole hankemenetlust nõuetekohaselt võitnud. Selline kinnitus ei ole siiski vastuolus asjaoluga, et hankijale jääb õigus leping sõlmida või mitte ja seega sellest loobuda, mistõttu ei ole saamata jäänud tulul põhinev kahju kunagi kindel. Lisaks ei tee kohtupraktika vahet sellel, kas hankeleping sõlmiti või mitte. Saamata jäänud tulul põhinev kahju ehk kahju, mis vastab kasumile, mida ei olnud võimalik lepingu täitmisest saada, eeldab seda, et lepingu sõlmimine on kindel. Arvestades hageja kaalutlusõigust, mis tuleneb finantsmääruse artiklist 101, ei ole selline kahju kunagi kindel.

99 Vastupidi hageja väitele ei võimalda see kohtupraktika hankijal saada kasu reeglite rikkumisest, milles ta on ise süüdi, ilma et ta peaks sellest tuleneva kahju hüvitama, kuna muu kahju on hüvitatav, kui see on tegelik ja kindel. Nii on see eelkõige kahju puhul, mis seondub kuludega, mis pakkujatel hankemenetluses osalemisega kaasnevad juhul, kui liidu õiguse rikkumine on kahjustanud nende võimalust hankeleping sõlmida. 30. aprilli 2009. aasta kohtuotsuse CAS Succhi di Frutta *vs.* komisjon (C-497/06 P, EU:C:2009:273), viidatud eespool, punktid 80–82, puudutavad just kahju, mis seondub võimaluse kaotusega või kuludega, mis pakkujal hankemenetluses osalemisega kaasnes, mitte aga saamata jäänud tuluga.

100 Hageja väidab veel, et selle kohtupraktika tõttu on kannatada saanud pakkuja – kes on ilma jäetud ajutiste meetmetega antavast kaitsest, kuna see kohtupraktika on ajutiste meetmete osas väga range – jäetud ilma ka õigusest kahju hüvitamisele. Siiski tuleb ka siin märkida, et finantsmääruse artikli 101 sõnastusest tulenevalt – vastupidi hageja väitele – ei ole ta ilma jäänud lepingust, vaid võimalusest ühenduse hankemenetluse esemeks olev leping sõlmida (kohtumäärus 20.7.2006, Globe *vs.* komisjon, T-114/06 R, EKL, EU:T:2006:221, punkt 116).

101 Seega tuleb hageja argumendid, millega vaidlustatakse kohaldatav kohtupraktika, mille kohaselt ei saa tugineda kahjule, mis vastab hageja saamata jäänud tulule, tagasi lükata.

102 Põhjuslikku seost puudutava tingimuse kohta tuleb meenutada, et nagu selgub komisjoni 25. märtsi 2013. aasta kirjast, lükati hageja pakkumus tagasi esiteks seetõttu, et seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3 antud punktide arv jäi allapoole minimaalset nõutud punktide arvu, ning teiseks seetõttu, et see pakkumus oli põhjendamatult madala maksumusega. Hankija ei rikkunud õigusnorme, kui seisukohale, et hageja pakkumus oli põhjendamatult madala maksumusega (vt eespool punktid 50–86). Seega ei olnud hagejal oma pakkumuse põhjendamatult madala maksumuse tõttu mingisugust võimalust kõnealust lepingut sõlmida.

103 Isegi kui oletada, et lepingu kaotamisest tekkinud kahju on tegelik ja kindel, on see hageja pakkumuse tagasilükkamise tagajärg.

104 Sellest järeldub, et see tagasilükkamine on põhjendatud, sest isegi kui lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 alusel hindamise tulemusel pakkumust tagasi lükates rikuti õigusnormi, on hageja pakkumus ikkagi põhjendamatult madala maksumusega ja seega oli selle tagasilükkamine õige.

105 Järelikult ei ole pakkumuse lepingu sõlmimise kriteeriumist nr 3 lähtudes hindamisel toime pandud võimaliku rikkumise ja hagejal selle hankelepingu kaotamise tõttu väidetavalt tekkinud kahju vahel võimalik põhjuslikku seose olemasolu tõendada.

106 Seega tuleb jätta rahuldamata hageja kahju hüvitamise nõue, mis vastab brutokasumile, millest ta lepingu kaotamise tõttu väidetavalt ebaõiglaselt ilma jäi.

107 Eeltoodust lähtudes ei ole vaja võtta seisukohta taotluse kohta käsitada konfidentsiaalsena hagiavalduse lisadena selleks esitatud dokumente, et hinnata lepingu kaotusest tulenevat kahju.

108 Mis teiseks puutub kahjusse, mis seondub võimalusega kõnealune leping sõlmida, siis tuleb tõdeda, et ka seda hageja nõuet ei saa rahuldada.

109 Eespool punktides 102–105 toodud arutluskäigust selgub, et kahju, mis tuleneb võimaluse kaotusest leping sõlmida, on samuti selle tulemus, et hageja pakkumus lükati selle põhjendamatult madala maksumuse tõttu tagasi.

110 Sellest järeldub, et isegi kui hageja pakkumuse tagasilükkamisel, mis põhineb lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 alusel toimunud hindamisel, oleks rikutud õigusnormi, on see pakkumus ikkagi põhjendamatult madala maksumusega ja hageja ei saa mingil juhul tugineda kahjule, mis seondub võimaluse kaotusega kõnealune leping sõlmida (vt selle kohta kohtuotsus 23.11.2011, bpost *vs.* komisjon, T-514/09, EU:T:2011:689, punkt 171 *in fine*).

111 Seega pole võimalik tuvastada ka põhjuslikku seost ühelt poolt pakkumuse hindamisel lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 alusel väidetavalt toime pandud õigusnormi rikkumise ja teiselt poolt hageja viidatud kahju vahel, mis väidetavalt tuleneb võimaluse kaotusest leping sõlmida.

112 Mis kolmandaks puutub kahjusse, mis väidetavalt on tekkinud hankemenetluses kantud kulude tõttu, siis tuleb meenutada, et ettevõtjad peavad kandma oma tegevusest tulenevaid majanduslikke riske, arvestades iga asjaomase juhtumi asjaolusid. Hankemenetluses hõlmavad need majanduslikud riskid eeskätt pakkumuse ettevalmistamisega seotud kulusid. Nii tekkinud kulud jäävad järelikult menetluses osaleda otsustanud ettevõtja kanda, hankes osalemise õigus ei tähenda kindlust menetluse tulemuse suhtes (kohtuotsus CAS Succhi di Frutta *vs.* komisjon, punkt 99 eespool, EU:C:2009:273, punkt 79). Selles osas näeb finantsmääruse artikkel 101 ette, et komisjonil on õigus otsustada lepingut üldse mitte sõlmida. Seega ei olnud isegi kõige soodsama pakkumuse teinud pakkujale lepingu sõlmimine tagatud.

113 Järelikult põhimõtteliselt ei saa pakkuja osalemisega hankemenetluses kaasnevad kulud olla kahjutasuga hüvitatav kahju (kohtuotsused CAS Succhi di Frutta *vs.* komisjon, punkt 99 eespool, EU:C:2009:273, punkt 81; TEAM *vs.* komisjon, punkt 91 eespool, EU:T:1998:254, punkt 71, ja Embassy Limousines & Services/Parlement, punkt 34 eespool, EU:T:1998:302, punkt 97).

114 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb küll tõesti, et seda põhimõtet ei saa ilma õiguskindluse ja õiguspärase ootuse põhimõtteid kahjustamata kohaldada juhul, kui liidu õiguse rikkumine hankemenetluse läbiviimisel kahjustas pakkuja võimalusi hankeleping sõlmida (kohtuotsused CAS Succhi di Frutta *vs.* komisjon, punkt 99 eespool, EU:C:2009:273, punkt 82; TEAM *vs.* komisjon, punkt 91 eespool, EU:T:1998:254, punkt 72, ja AFCon Management Consultants jt *vs.* komisjon, punkt 32 eespool, EU:T:2005:107, punkt 98).

115 Kuna komisjoni hinnanguga, mille kohaselt on hageja pakkumus põhjendamatult madala maksumusega, ei ole õigusnormi rikutud (vt eespool punkt 86), siis tuleb tõdeda – ilma et argumente seoses tema pakkumuse hindamisega kriteeriumi nr 3 seisukohalt oleks vaja põhjalikumalt analüüsida –, et hagejal ei ole alust väita, et ta on kaotanud võimaluse lepingut sõlmida (vt eespool punktid 109–111).

116 Seega, kuna hankemenetluse läbiviimine ei ole käesoleval juhul kahjustanud hageja võimalust kõnealune leping sõlmida, siis ole kohaldatav põhimõte, mille kohaselt hankemenetluses osalemisel kantud kulud ei saa kujutada endast kahju, mille võib kahju hüvitamisega heastada.

117 Veel tuleb sellest järeldada, et ei ole võimalik tuvastada ka põhjuslikku seost pakkumuse hindamisel lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 alusel väidetavalt toime pandud õigusnormi rikkumise ja kahju vahel, millele hageja viitab ning mis väidetavalt tuleneb tal hankemenetluses osalemisel kantud kuludest.

118 Sellest tuleneb, et hageja nõue, et talle hüvitataks hankemenetluses kantud kulud, tuleb jätta rahuldamata.

119 Eeltoodust lähtudes ei ole vaja võtta seisukohta taotluse kohta käsitada konfidentsiaalsena hagiavalduse lisadena selleks esitatud dokumente, et hinnata hankemenetluses osalemisega seotud kuludega seonduvat kahju.

120 Neljandaks väidab hageja, et hankemenetlusega kaasneb ebaõiglane surve ettevõtjale ja personalile, ning nõuab, et talle hüvitataks mittemateriaalne kahju, mille ta hindab 5000 eurole.

121 Samas piirdub hageja viitamisega ebaõiglasele survele, mis seondub pakkumuse ebaõiglasest tagasilükkamisest tekkinud pettumusega, kuid ei tõenda, et ta tegelikku ja kindlat kahju tõesti kandis, ega esita kohaldatava kohtupraktika tähenduses ühtegi tõendusmaterjali sellise kahju olemasolu kohta (vt selle kohta kohtuotsused 14.10.2014, Giordano *vs*. komisjon, C-611/12 P, EKL, EU:C:2014:2282, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika, ning Evropaïki Dynamiki *vs*. komisjon, punkt 32 eespool, EU:T:2014:888, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika).

122 Hageja argument, mille kohaselt ei ole mittemateriaalse kahju kandmist tõendada vaja ning mis tugineb kohtuotsusele Embassy Limousines & Services *vs*. parlament, punkt 34 eespool (EU:T:1998:302), tuleb tagasi lükata. Selles kohtuasjas võttis Üldkohus nimelt arvesse seda, et toimikust selgus, et hankija oli asetanud ettevõtja ebakindlasse olukorda ja oli teda kohustanud tegema mittevajalikke pingutusi, et hankelepingu täitmisel hädaolukorrale reageerida. Käesolevas asjas ei ole see üldse nii. Vastupidi, komisjoni 22. novembri 2012. aasta kiri hoiatas hagejat selgelt, et tema pakkumus lükatakse tagasi, kui selle kohta antavad selgitused ei ole veenvad.

123 Sellest järeldub, et käesolevas asjas ei ole mittevaralise kahju kohta tõendit esitatud ning et sellele kahjule tuginev nõue tuleb seega jätta rahuldamata.

124 Lisaks seondub väidetav mittevaraline kahju käesolevas asjas hageja pakkumusega, mille kohta on tõendatud, et see oli põhjendamatult madala maksumusega (vt punkt 86 eespool). Sellest järeldub, et pole võimalik tuvastada põhjuslikku seost pakkumuse hindamisel lepingu sõlmimise kriteeriumi nr 3 alusel väidetavalt toime pandud õigusnormi rikkumise ja hageja väidetava mittevaralise kahju vahel.

125 Kõigest eeltoodust tulenevalt tuleb – ilma et oleks vaja analüüsida, kas tingimus, mis puudutab hageja väidetavat õigusnormi rikkumist tema pakkumuse hindamisel seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3, on täidetud – tõdeda, et kaks ülejäänud tingimust, mis puudutavad esiteks kahju olemasolu ja teiseks põhjusliku seose olemasolu komisjoni võimaliku tegevuse õigusvastasuse ja hageja väidetava kahju vahel, ei ole täidetud.

126 Seega tuleb jätta rahuldamata kahju hüvitamise nõue, kuna see on põhjendamata osas, mis puudutab hageja pakkumuse hindamist seoses lepingu sõlmimise kriteeriumiga nr 3, ja sellest tulenevalt ka kahju hüvitamise nõue tervikuna.

*Menetlust korraldavate meetmete võtmise taotlus*

127 Hageja palub, et komisjonile antaks korraldus teha talle teatavaks eduka pakkuja VLM pakkumus, et kontrollida selle väite põhjendatust, mille kohaselt oli tema pakkumuse põhjendamatult madala maksumuse osas tegemist erineva kohtlemisega. Ta lisab, et komisjoni otsus, mis on tehtud määruse nr 1049/2001 alusel, ei saa piirata Üldkohtu pädevust menetlust korraldavate meetmete võtmisel.

128 Komisjon vaidleb sellele taotlusele vastu.

129 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et hagi tuleb tervikuna rahuldamata jätta – ilma et oleks vaja rahuldada hageja menetlust korraldavate meetmete võtmise taotlus, mille eesmärk on saada VLM-i pakkumuse koopia.

**Kohtukulud**

130 Üldkohtu kodukorra artikli 134 lõike 1 alusel on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud.

131 Kuna kohtuotsus on tehtud hageja kahjuks, jäetakse kohtukulud vastavalt komisjoni nõuetele hageja kanda.

Esitatud põhjendustest lähtudes

ÜLDKOHUS (kuues koda)

otsustab:

**1. Jätta hagi rahuldamata.**

**2. Jätta Agriconsulting Europe SA kohtukulud tema enese kanda ja mõista temalt välja Euroopa Komisjoni kohtukulud.**

Frimodt Nielsen Dehousse Collins

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 28. jaanuaril 2016 Luxembourgis.

Allkirjad